

INFORMACJE NAUKOWE

V Ogólnopolska Konferencja Geografii Historycznej *Współczesne badania geograficzno-historyczne krajobrazu kulturowego* Łódź, 22–23 czerwca 2017 r.

W dniach 22–23 czerwca 2017 r. odbyła się w Łodzi piąta edycja Ogólnopolskiej Konferencji Geografii Historycznej, której hasłem przewodnim były *Współczesne badania geograficzno-historyczne krajobrazu kulturowego*. Katedra Geografii Politycznej i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Łódzkiego zapoczątkowała ten cykl konferencji w 1994 r., organizując wspólnie z Zakładem Geografii Społecznej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu pierwsze, po kilkudziesięciu latach przerwy, spotkanie geografów historycznych poświęcone *Współczesnej problematyce badawczej geografii historycznej osadnictwa w Polsce*. Na kolejną konferencję przyszło czekać aż do 2007 r., kiedy ówczesny Zakład Geografii Historycznej i Dziedzictwa Kulturowego zorganizował w Łodzi drugą Konferencję Geografii Historycznej na temat *Współczesnej problematyki badawczej geografii historycznej i dziedzictwa kulturowego w Polsce*. Trzecia konferencja poświęcona *Geografii historycznej jako determinanty rozwoju innych dyscyplin nauki* odbyła się w 2009 r. w Legnicy z udziałem Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona. Obrady przeprowadzono w Legnicy i Herrnhut w Niemczech, a uczestniczyli w niej również goście zagraniczni. Czwarta Konferencja Geografii Historycznej miała miejsce ponownie w Łodzi, w 2015 r., a jej współorganizatorem była Pracownia Geoinformacji Historycznej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Piąta edycja konferencji zorganizowana została tradycyjnie przez Katedrę Geografii Politycznej, Historycznej i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Łódzkiego, tym razem we współpracy z Komisją Geografii Politycznej i Historycznej Polskiego Towarzystwa Geograficznego oraz Komisją Geografii Historycznej Polskiego Towarzystwa Historycznego.

Głównym celem konferencji była dyskusja na temat zagadnień teoretyczno-metodycznych oraz prezentacja wyników studiów empirycznych w aspekcie genezy i rozwoju krajobrazu kulturowego. Konferencja w założeniu miała stanowić interdyscyplinarne spotkanie badaczy podejmujących studia geograficzno-historyczne i przyczynić się do ich dalszej współpracy. Bardzo ważną okolicz-

nością spotkania była także sesja jubileuszowa z okazji 80. rocznicy urodzin i 50. lat uzyskania doktoratu prof. Marka Kotera – twórcy łódzkiej szkoły geografii historycznej. Wśród szczegółowych zagadnień, które znalazły odzwierciedlenie w programie konferencji, znalazły się: koncepcje teoretyczne w zakresie studiów geograficzno-historycznych nad krajobrazem kulturowym i ich recepcja w badaniach empirycznych (w tym ujęcia modelowe, typologie i próby regionalizacji); aspekty metodyczne wykorzystania bazy źródłowej, w tym materiałów kartograficznych w rekonstrukcji krajobrazu kulturowego, kwestia zastosowania tradycyjnych i nowoczesnych narzędzi badawczych w geografii historycznej (w tym HGIS); problematyka pochodzenia i determinanty przemian krajobrazu kulturowego w różnych skalach czasowych i przestrzennych; studia nad procesem rozwoju struktur przestrzennych osadnictwa, w tym problematyka kształtowania sieci osadniczej oraz genezy i przemian morfologicznych wsi i miast, a także badania wielokulturowości w ujęciu geograficzno-historycznym (w tym rola mniejszości narodowych i religijnych w kształtowaniu krajobrazu kulturowego).

Tegoroczna konferencja niewątpliwie stanowiła ważny etap w procesie integracji środowiska geografów i historyków oraz pogłębiania współpracy obu tych środowisk, szczególnie w aspekcie prób wypracowania wspólnych rozwiązań metodycznych oraz uniwersalnego aparatu terminologicznego. Warto jednak podkreślić, że konferencja skupiła również badaczy reprezentujących inne, pokrewne dziedziny i dyscypliny naukowe, w tym przedstawiciele archeologii, socjologii, etnologii i antropologii kulturowej. Zastosowane przez nich odmienne metody i oryginalne spojrzenia stanowią cenne źródło inspiracji w prowadzeniu dalszych badań geograficzno-historycznych. Można śmiało powiedzieć, że piąta edycja konferencji jawi się nie tylko jako interdyscyplinarna platforma wymiany poglądów, ale również porozumienia i współpracy międzypokoleniowej. Należy odnotować, że udało się zgromadzić jednocześnie doświadczonych specjalistów, posiadających ugruntowany, ceniony dorobek naukowy, jak również młodych badaczy, którzy dopiero stawiają pierwsze kroki w naukowej karierze, osiągając przy tym interesujące wyniki swych badań. W trakcie obrad konferencyjnych wygłoszono ogółem 40 referatów. Uczestnicy reprezentowali kilkanaście ośrodków akademickich (w kolejności alfabetycznej: z ośrodka gdańskiego, iwano-frankińskiego, krakowskiego, lubelskiego, łódzkiego, olsztyńskiego, rzeszowskiego, słupskiego, sosnowieckiego, szczecińskiego, toruńskiego, warszawskiego i wrocławskiego).

Obrady konferencji trwały dwa dni i obejmowały referaty oraz towarzyszące im dyskusje w ramach wydzielonych ośmiu sesji problemowych. Pierwsza część obrad poświęcona była sylwetce Profesora Marka Kotera i Jego dorobkowi na-

ukowemu. Laudację wygłosił Jego pierwszy wypromowany doktor i jednocześnie następca na stanowisku kierownika Katedry – prof. dr hab. Marek Sobczyński. W dalszej kolejności głos zabrał Jubilat, a po jego wystąpieniu miała miejsce dyskusja, podczas której uczestnicy konferencji mieli możliwość złożyć podziękowania i podzielić się wspomnieniami związanymi z osobą Pana Profesora. Następnie uczestnicy wysłuchali wystąpień dotyczących zagadnień teoretyczno-metodycznych geografii historycznych. W ramach tej części referaty wygłosili: dr hab. Bogumił Szady, prof. KUL, IH PAN, poświęcając uwagę współczesnym poglądom dotyczącym przedmiotu geografii historycznej; dr hab. Urszula Myga-Piątek, prof. UŚ, prezentując interesującą koncepcję badań stratygraficznych krajobrazu kulturowego oraz dr Tomasz Figlus z UŁ (przewodniczący komitetu organizacyjnego konferencji), który omówił własną propozycję rozszerzenia i uaktualnienia istniejącej terminologii w zakresie morfologii osadnictwa.

Kolejne sesje odnosiły się do problematyki granic i pograniczy, genezy oraz rozwoju krajobrazu kulturowego wsi i miast, a także kwestii wykorzystania źródeł w rekonstrukcji krajobrazu kulturowego. W ramach pierwszej z wymienionych sesji referaty wygłosili: prof. dr hab. Marek Sobczyński z UŁ na temat kształtowania krajobrazów pograniczy, kolejno dr hab. Joanna Plit, prof. IGiPZ PAN, która poruszyła zagadnienia przemian krajobrazów kulturowych Polski na przykładzie Podlasia oraz dr hab. Jan Wendt, prof. UG, który poświęcił swoją prezentację zagadnieniom współczesnych przemian krajobrazu kulturowego regionu Maramureş w Rumunii. Następnie uczestnicy wysłuchali referatu dr. Romana Słyvky z Podkarpackiego Uniwersytetu Narodowego im. Wasyla Stefanyka na Ukrainie, poświęconego zagadnieniom przemian krajobrazu kulturowego Donbasu w okresie konfliktu zbrojnego w latach 2015–2017, i wystąpienia dr. Tomasa Padło z Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, który zaprezentował wyniki badań dotyczących historycznego pogranicza na przykładzie Brodnicy i Golubia-Dobrzynia.

W ramach sesji odnoszącej się do problematyki wiejskiej jako pierwsza głos zabrała prof. dr hab. Maria Wieruszewska z IRWiR PAN, wygłaszając referat dotyczący wizualnej percepcji krajobrazu kulturowego wsi. Z wystąpieniem tym korespondował również referat dr. Tomasza Marcysiaka dotyczący autoetnograficznych badań wsi kosznajderskich znajdujących się w regionie kujawsko-pomorskim. Następnie referaty wygłosili: dr Robert Szmytkie (we współpracy z dr hab. Barbarą Lubicz-Miszewską, prof. UW) i dr Marta Chmielewska. Pierwszy z nich dotyczył rozwoju przestrzennego i przemian morfologicznych osiedli wrocławskich, powstałych wokół dawnych wsi kmiecych, a drugi odnosił się do śladów dawnych wsi w strukturze morfologicznej miast konurbacji katowickiej. Sesję zakończył dr hab. Krzysztof Woźniak, prof. UŁ, który zaprezen-

tował nieznanne dotąd źródła historyczne dotyczące początków Aleksandrowa Łódzkiego i okolicznych wsi olęderskich.

Kolejna sesja na temat krajobrazu kulturowego miast obejmowała pięć referatów. Rozpoczęła ją prezentacja autorstwa prof. dr hab. Mirosławy Czerny (UW) i dr hab. Andrzeja Czerny, prof. UMCS, dotycząca szachownicowego rozplanowania miast Ameryki Łacińskiej. Kolejnym prelegentem był dr hab. Robert Krzysztofik (UŚ), który przedstawił interesującą koncepcję hibernacji miast na przykładzie wybranych, stagnujących miast województwa świętokrzyskiego. Dr Marika Pirveli (Uniwersytet Szczeciński), posługując się przykładem Cedyni, dokonała próby określenia tożsamości miasta i jego mieszkańców przez połączenie analiz materialnej przestrzeni i obrazu miasta, wynikającego z jego percepcji i odczuwania. Kolejny referat wygłosił dr Łukasz Musiaka z UŁ, dokonując charakterystyki przemian przestrzennych i krajobrazowych miasta Nowy Staw. Następne wystąpienie w tej części autorstwa mgr Weroniki Dragan (UŚ) dotyczyło architektoniczno-urbanistycznego podejścia do kwestii badań miejskich na przykładzie Zbąszynka.

Ostatnia sesja w pierwszym dniu była poświęcona zagadnieniom metodologicznym i wykorzystaniu materiałów źródłowych. Dr Anna Pytasz-Kołodziejczyk (UWM) pochyliła się nad problematyką badań nad zasobami wodnymi Wielkiego Księstwa Litewskiego do końca XVI w., a dr hab. Marek Słoń, prof. IH PAN wygłosił referat dotyczący zakresów znaczeniowych pojęcia miasta. Kolejno zostały wygłoszone referaty: dr hab. Beaty Konopskiej i dr. Mirosława Krukowskiego z UMCS dotyczący opisów historycznych jako źródeł informacji przestrzennej na temat klęsk elementarnych w Polsce średniowiecznej i nowożytnej oraz dr. Dariusza Brykały z IGiPZ PAN na temat rozmieszczenia młynów łodnych w obrębie dolnej Wisły w świetle źródeł kartograficznych z XVIII i XIX w.

Obrazy kontynuowane były drugiego dnia w ramach trzech sesji tematycznych, poświęconych zastosowaniu metod geoinformacyjnych, badaniom dziedzictwa wielokulturowego i roli mniejszości narodowych, etnicznych oraz religijnych w kształtowaniu krajobrazu kulturowego. W ramach pierwszej sesji omówiono aspekt wykorzystania archiwalnych źródeł kartograficznych i narzędzi GIS do weryfikacji inwentaryzacji spichlerzów zbożowych w Kazimierzu Dolnym (dr Kamil Nieścioruk z UMCS). Na przykładzie powiatu nowotomyskiego przedstawiono problemy badawcze związane z kwestią definicji jednostki osadniczej oraz jej zastosowania w systemach bazodanowanych (mgr Tomasz Panecki z UW). Oceną wiarygodności obrazu sieci komunikacyjnej powiatu lubelskiego na *Mappie szczególnej województwa lubelskiego Karola Perthéesa z 1786 roku* zajął się mgr Mateusz Zawadzki (UMCS). Mgr Michał Dziembowski

(IGiPZ PAN) wygłosił referat dotyczący geoprzestrzennej rekonstrukcji młynów wodnych dorzecza dolnej Wisły na podstawie *Słownika geograficznego Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. Sesję zakończyły dwa wystąpienia studentów Uniwersytetu Łódzkiego, dotyczące wykorzystania narzędzi GIS w analizie dziedzictwa kulturowego powiatu opoczyńskiego (Angelika Jasion) oraz rozmieszczenia nazw geograficznych związanych z mitologią słowiańską w Polsce (Karol Pabijan).

Następna sesja, jak wcześniej wspomniano, dotyczyła dziedzictwa wielokulturowego w ujęciu regionalnym. Jako pierwsza głos zabrała dr hab. Izabela Lewandowska, prof. UWM, prezentując temat: *Warmia i Mazury jako palimpsest, czyli o oswojaniu poniemieckiej przestrzeni po II wojnie światowej*. Kolejno referat wygłosił dr hab. Andrzej Rykała, prof. UŁ na temat okoliczności i form upamiętniania mordów na ludności żydowskiej w pierwszym okresie po drugiej wojnie światowej. Kwestie związane z próbą określenia roli konfesji katolickiej w utrzymaniu polskości przez Kaszubów w okresie XIX w. poruszyła w swoim referacie kolejna prelegentka – dr Krystyna Krawiec-Złotkowska (Akademia Pedagogiczna w Słupsku). Doktor Małgorzata Skulimowska (Uniwersytet Rzeszowski) poświęciła swoje wystąpienie analizie krajobrazu kulturowego województwa podkarpackiego, zagadnienie krajobrazu konfliktu z perspektywy archeologicznej zaprezentowała mgr Anna Majewska z ośrodka łódzkiego, natomiast problematykę aktualnego stanu wiedzy na temat militarnego krajobrazu kulturowego w Polsce nakreśliła w swoim wystąpieniu mgr Magdalena Olejniczak (Uniwersytet Szczeciński).

Ostatnia sesja w drugim dniu konferencji odnosiła się do tematyki roli mniejszości narodowych, etnicznych i religijnych w kształtowaniu krajobrazu kulturowego. Referat w tej części wygłosił dr hab. Mariusz Kowalski, prof. IGiPZ PAN, który dokonał analizy wyników wyborów do rady m.st. Warszawy i sejmu w okresie międzywojennym. Uczestnicy konferencji mogli wysłuchać ponadto wystąpień poświęconych braciom czeskim w okolicach Strzelina (dr hab. Joanna Szczepankiewicz-Battek i mgr inż. Marek Battek), łemkowskim cerkwiom (dr hab. Marek Barwiński, prof. UŁ), pozostałościom cmentarzy zlokalizowanych w obrębie dawnych kolonii fryderycjańskich w środkowej Polsce (mgr Monika Cepil z UŁ), dziedzictwu poewangelickiemu w Piotrkowie Trybunalskim (mgr Anna Kruś z UŁ) oraz rodzinnym mauzoleom prawosławnym województwa łódzkiego (mgr Magdalena Zdyb z UŁ).

Wydaje się, że organizowane co dwa lata spotkania wpisały się już na stałe w harmonogram konferencji naukowych i prowadzą do rzeczywistego powstania forum polskiej geografii historycznej. Tegoroczne obrady ze względu na inspirowane, interdyscyplinarne podejście i wieloaspektowe, merytoryczne dyskusje

stanowiły świetną okazję do poznania nowych idei i wymiany doświadczeń, a także nawiązania kontaktów sprzyjających realizacji w przyszłości wspólnych projektów naukowych na niwie badań geograficzno-historycznych.

Tomasz Figlus

Uniwersytet Łódzki, Wydział Nauk Geograficznych, Katedra Geografii Politycznej,
Historycznej i Studiów Regionalnych, ul. Kopcińskiego 31, 90-142 Łódź
e-mail: tomasz.figlus@geo.uni.lodz.pl